

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

АНДРІЯШ Вікторія Іванівна

УДК 351:323:321.02

**МОДЕРНІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ЕТНОПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора наук з державного управління

МИКОЛАЇВ-2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили Міністерства освіти і науки України (м. Миколаїв).

Науковий консультант – доктор наук з державного управління, професор **КАЛЬНИШ Юрій Григорович**,
Національна академія державного управління при Президентові України (м. Київ),
професор кафедри парламентаризму та політичного менеджменту.

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, професор, Заслужений працівник освіти України **ЛОПУШИНСЬКИЙ Іван Петрович**,
Херсонський національний технічний університет,
завідувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування;

доктор наук з державного управління, професор **ЛАТИНІН Микола Анатолійович**,
Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України,
завідувач кафедри економічної політики та менеджменту;

доктор наук з державного управління, старший науковий співробітник
ДРАГАН Іван Олександрович.

Захист відбудеться *29 березня 2017 р. о 14⁰⁰ годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 38.053.03 у Чорноморському національному університеті імені Петра Могили за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10, ауд. 5-107.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Чорноморського національного університету імені Петра Могили (54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10).

Автореферат розісланий *27 лютого 2017 р.*

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
д. держ. упр., проф.

Л.В. Антонова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На сьогодні в більшості країн, зокрема пострадянських, набувають нової актуальності етнополітичні процеси, суттєво загострюються питання, що взаємопов'язані з відродженням або збереженням національної та етнічної самосвідомості народів, посилюються процеси політизації етнічності, як наслідок, перед керівництвом таких країн постає питання щодо вибору моделі, яка дозволить реалізовувати ефективну політику у сфері міжетнічних і міжнаціональних взаємовідносин. Поліетнічність українського суспільства виступає однією із головних складових процесів державотворення, оскільки процеси консолідації української спільноти та зміцнення держави, потребують створення умов для розвитку етноспільнот та оптимального врахування їх інтересів і потреб. За таких умов актуальності набувають питання щодо виокремлення головних впливових факторів, від яких залежать особливості трансформації етноспільнот, а саме, їх становлення, функціонування й подальшого ефективного розвитку на території незалежної України, що призводить до необхідності здійснювати систематичні пошуки нових підходів для кращого розуміння й ефективного регулювання державою етнополітичних процесів в умовах поліетнічного суспільства, маючи на меті їхню подальшу гармонізацію та запобігання можливим деструктивним проявам.

В таких умовах механізм державного регулювання відводиться провідна роль в процесах управління міжетнічними й міжнаціональними відносинами й належного забезпечення стабільності в країні. На окрему увагу заслуговують питання про методи і засоби формування й впровадження механізмів державного регулювання зумовлених визначенням України як демократично-правової та соціальної держави на конституційному рівні. Саме принципи такого підходу було взято за основу стратегії національного розвитку нашої держави, яка складає систему заходів, які спрямовані на регулювання міжетнічних і міжнаціональних взаємовідносин в країні. Головною метою стратегії є забезпечення етнічної та національної злагоди та нівелювання можливих чинників і ризиків щодо виникнення міжетнічних і міжнаціональних конфліктних ситуацій з врахуванням та створенням належних умов для подальшого розвитку як української нації, нацменшин. Такі передумови подальшого формування демократичного українського суспільства на тлі посилення глобалізаційних процесів потребують ґрунтовного вивчення наявних механізмів консолідації етноспільнот для належного забезпечення стабільного подальшого розвитку держави України. Вирішення різних питань, що виникають під час та внаслідок входження представників нацменшини до іноетнічного середовища, потребують проведення ефективного державного управління, до компетенції яких належать питання щодо регулювання сфери міжнаціональних взаємовідносин. Спроможність влади оперативно реагувати на нагальні проблеми, що виникають у сфері національних і етнічних взаємовідносин, має суттєвий вплив на запобігання та виникнення різноманітних конфліктних ситуацій.

Питання взаємозв'язку й взаємовпливу глобалізації та етнополітичних процесів перебувають у центрі уваги багатьох сучасних дослідників. В основі проведеного теоретичного й методологічного аналізу використовувалися праці таких науковців, як: В. Бакуменко, Т. Воропаєва, І. Голос, О. Картунов, В. Князєв, Ю. Куц, О. Куць, Г. Луцишин, І. Драган та ін. Теоретичним засадам механізмів регулювання державою етнополітичних процесів присвячені праці таких вітчизняних вчених, як: Г. Атаманчука, Ю. Кальниша, П. Манжолі, О. Мельниченко, М. Латиніна, І. Лопушинського тощо.

Актуальні проблеми ефективності державного регулювання в глобалізаційних умовах етнополітичних процесів знайшли відображення у роботах О. Білоруса, А. Гальчинського, В. Демещенко, А. Кузьменко, В. Михайленко, М. Шульги та ін. Окремі аспекти етнополітичних процесів на державному й регіональному рівнях в умовах глобалізації досліджують у своїх роботах такі вчені, як: В. Алексєнко, У. Бек, Ю. Косьмій, О. Лазор, Л. Лойко, О. Маруховська-Картунова, Ю. Римаренко, О. Сушинський та ін. Дослідження проблем, які супроводжують та породжуються глобалізацією, зокрема етнічною, здійснюють сучасні вітчизняні й зарубіжні етнополітологи, представники різних соціально-гуманітарних наук, серед них: З. Балабаєва, К. Гордєєв, Е. Заграва, М. Ільїн, І. Кресіна, Т. Мацейків, Л. Нагорна, В. Пащенко, М. Шульга тощо ін., однак системне розуміння поняття й змісту етнічної глобалізації на сьогодні ще не сформовано, воно й досі залишається предметом подальших наукових досліджень.

Серед зарубіжних дослідників варто відмітити праці Р. Абдулатіпова, Ю. Бромлея, М. Делягіна, Ф. Друкера, О. Кокаревої, Т. Маллой, Н. Омуралієва, А. Панаріна, П. Ратленда, Д. Сороса та інших. Водночас, наголошуючи на вагомому вкладі вчених у розвиток наукових і теоретичних розробок певних аспектів регулювання державою етнополітичних процесів і відповідних механізмів, актуальною є проблематика, пов'язана з вдосконаленням механізмів регулювання державою вказаної сфери, врахування зарубіжного досвіду щодо державного регулювання зазначених процесів в сучасних умовах наростаючої глобалізації, що пояснює вибір теми й особливості структурно-логічної побудови дисертаційного дослідження.

Актуальність дослідження вказаних питань посилюється реальністю глобалізації, яка потребує переосмислення ситуації, яка ґрунтується на необхідності досягти гармонійного та ефективного розвитку національної держави, етнічного й національного соціуму, забезпечити етнічну ідентичність й укоріненість націй в їх реальному житті. Особливо актуально це для тих суспільств, які стали на шлях модернізації, відродження власної державності, а процеси їхнього становлення повністю пов'язані з необхідністю забезпечити та підтримувати стабільність поліетнічного соціуму за умов посилення глобалізації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дане дисертаційне дослідження здійснено в рамках науково-дослідних тем кафедри державної служби Інституту державного управління ЧНУ ім. П. Могили

«Організація державного управління в умовах становлення та розвитку політичної системи України: політико-правові, історичні та регіональні аспекти» (номер державної реєстрації – 0109U000451) і «Розвиток системи державної служби в Україні на шляху до ЄС» (номер державної реєстрації – 0109U002111). Особистий внесок автора в дослідженні за темами полягає в обґрунтуванні теоретичних засад дослідження механізмів регулювання державою етнополітичних процесів в глобалізаційних умовах, розробці пропозицій щодо вдосконалення вказаних механізмів, формуванні положень моделі взаємодії між органами державного управління, місцевого самоврядування й представниками нацменшин.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є науково обґрунтувати й запропонувати практичні рекомендації щодо модернізації механізмів державного регулювання етнополітичних процесів України в глобалізаційних умовах.

Для досягнення мети дослідження були поставлені та вирішені такі завдання:

- узагальнити наукові розробки проблеми у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників, визначити рівень її теоретичної дослідженості;
- окреслити етнополітичні процеси як складову частину глобалізаційних процесів сучасної цивілізації;
- виявити місце і роль державного регулювання як провідної ланки формування міжетнічних відносин в глобалізаційному вимірі;
- оцінити вплив провідних тенденцій інституціоналізації сучасних етнополітичних процесів на формування державної етнополітики;
- визначити сучасні моделі державного регулювання етнополітичних процесів в зарубіжному досвіді;
- систематизувати досвід державного регулювання етнополітичних процесів в європейських країнах та оцінити можливість його використання в українських реаліях;
- охарактеризувати особливості етнонаціонального розвитку України в глобалізаційних умовах;
- розробити й науково обґрунтувати пріоритетні напрями та внести практичні рекомендації щодо модернізації з метою підвищення ефективності механізмів державного регулювання етнополітичних процесів України в умовах глобалізації.

Об'єктом дослідження є сучасні механізми державного регулювання етнополітичних процесів в умовах глобалізації.

Предметом дослідження є модернізація механізмів державного регулювання етнополітичних процесів України в умовах глобалізації.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять роботи вітчизняних та зарубіжних дослідників щодо етнополітичних процесів та управління ними. За допомогою інституціонального методу було проведено аналіз етнополітичних процесів, що надало змогу розкрити особливості динаміки процесів, що підлягають регулюванню, взаємозв'язок науки й

практики, формування й розвиток системи державного управління в національній та етнічній сферах. Використання історичного методу допомогло дослідити генезу етнополітичних процесів як головного об'єкта управлінських рішень і напрям дій відносно етнодержавотворення, проаналізувати особливості етнополітичних процесів в Україні, та виявити закономірності й суперечності вказаного процесу. Нормативний метод дав можливість розглянути проблеми політико-правового регулювання етнополітичних процесів. Герменевтичний метод дозволив розглянути законодавчу базу регулювання етнополітичними процесами в зарубіжних країнах, та можливість і необхідність їхнього впровадження в українській державі. Крім того, в роботі були використані спеціально-наукові методи, а саме: метод аналогії, за допомогою якого, на основі існуючого вітчизняного й зарубіжного досвіду, було визначено основні напрями удосконалення державного регулювання етнічними та національними взаємовідносинами в поліетнічному суспільстві; системний аналіз, що передбачає аналіз етноспільнот в контексті сучасних владних відносин в Україні, а також оцінку варіантів можливих моделей державного регулювання; функціонально-структурний аналіз, що надав можливість виявити причинно-наслідкові взаємозв'язки у взаємодії етнополітичних процесів, національного розвитку й державного управління за умов глобалізації; нормативно-ціннісний метод аналізу нормативно-правової бази етнонаціональних відносин в Україні використано для розроблення оптимальних законодавчих норм у зазначеній сфері.

Дослідницька база дисертації ґрунтується на офіційних державних, нормативних, правових актах України, зарубіжних країн, міжнародних структур, результатах соціологічних опитувань, науковій літературі.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою працею в галузі державного управління, у якій автором отримано нові науково обґрунтовані результати, що розкривають пріоритетні напрями, концептуальні засади та механізми формування і реалізації державної етнополітики України, які ґрунтуються на врахуванні особливостей і закономірностей глобалізаційного процесу. Дисертація є першим комплексним дослідженням механізмів державного регулювання етнополітичних процесів в Україні за умов глобалізації. Особистий внесок автора також полягає в розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів регулювання державою етнополітичних процесів в умовах посилення глобалізації.

Найсуттєвіші теоретичні й практичні результати дисертаційного дослідження, які містять наукову новизну, полягають у такому:

уперше:

– розроблено і науково обґрунтовано евристичну субсидіарну модель взаємодії органів державного управління й місцевого самоврядування з громадськими організаціями нацменшин в Україні яка, на відміну від діючої та інших, описаних у вітчизняній науковій літературі, базується на договірно-правових відносинах, що в межах чинного законодавства дозволяє підвищити ефективність суспільно-корисної співпраці держави і нацменшин України.

Субсидіарна складова цієї моделі виявляється в тому, що основний акцент робиться на співпраці між державними органами влади і нацменшинами в рамках єдиної структурної та функціональної системи, яка передбачає збереження за державою нормативної, координуючої та контрольної функцій. Це дозволяє ефективно розмежувати повноваження між державними рівнями влади й культурними організаціями етноспільнот, тобто локальні та регіональні етнічні проблеми вирішуватимуться на тому рівні, на якому вони виникли та розвивалися;

удосконалено:

– науково-категоріальний апарат вітчизняної теорії і практики державного управління, зокрема:

- обґрунтовано поняття «етнополітичні процеси», суть якого в тому, що це складний комплекс різнопланових явищ, які являють собою відповідь на процес розвитку етносу, що проявляється у забезпеченні його нормального функціонування й охорони від розпаду, зникнення, зміни в існуванні або статусі під впливом поширення глобалізаційних процесів;

- сформульовано поняття «державне регулювання етнополітичних процесів», як діяльність відповідних компетентних органів та посадових осіб, спрямування матеріальних, організаційних ресурсів для забезпечення етнополітичних процесів шляхом застосування певного державного владного впливу;

- обґрунтовано поняття «механізм державного регулювання етнополітичних процесів», як діяльність, що має владно-розпорядчий характер та спрямована на задоволення основних потреб нацменшин, та ґрунтується на дотриманні та виконанні Конституції й законів України;

– теоретико-методологічні та практичні аспекти використання принципу субсидіарності у взаємодії державних органів влади та інститутів громадянського суспільства, зокрема, комплекс принципів, методів, засобів необхідних для взаємодії між керуючою і керованою системами; виконання даним механізмом комплексу функцій, які становлять сутність його соціального призначення на рівні регулювання державою етнополітичних процесів в Україні;

достало подальшого розвитку:

– методичні положення щодо проведення моніторингу етнополітичної ситуації основними завданнями якого є: спостереження за станом етнополітичної ситуації в регіоні; вивченні динаміки будь-яких змін у процесі діяльності як органів влади так і громадських організацій нацменшин; оцінці стану виконання рекомендацій, підготовлених за результатами попередніх опитувань (якщо такі проводилися).

– обґрунтування особливих завдань державного управління національними та етнічними взаємовідносинами щодо титульного етносу, саме навколо якого відбувається інтеграція інших етногруп в країні та існування якого вимагає від держави окремої уваги, а саме належної розробки та реалізації заходів, які будуть спрямовані на його адаптацію до умов розвитку

поліетнічної національної держави й всіх можливих змін, які будуть викликані трансформаційними процесами в політичній, соціальній, економічній та духовній сферах суспільного життя;

– концептуальні засади реформування суспільно-політичної та державної системи країни, пов'язаних з процесом суспільної та політичної модернізації, побудовою нових владних відносин в умовах глобалізації, демократизацією всіх сфер життя суспільства, що свого часу призвели до соціетальної системної кризи, триваючої в ряді сфер суспільного життя до нинішніх днів;

– бачення ролі та значень структуроутворюючих, ієрархічно-корпоративних, регулюючих та інших «організаторських» функцій держави, які впливають на умови перебігу етнополітичних процесів, що призводить до інституціональної динаміки суспільства в залежності від актуалізації етнополітичного фактора й затребує ідеологічного обґрунтування шляху розвитку етнополітичної системи;

– визначення напрямів глобалізаційних процесів, що передбачає: посилення взаємозалежності держав, зменшення їх суверенітету, тобто він генерує трансконтинентальні й міжрегіональні потоки, створюючи глобальну по своєму масштабу взаємозалежність, що дозволяє розглядати глобалізацію як якісно самостійну, складну систему явищ і відносин; зміну суб'єктно-об'єктної компоненти механізмів державного регулювання.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дисертаційного дослідження знайшли впровадження в діяльності державних органів влади, місцевого самоврядування, під час науково-прикладних досліджень, в навчальній практиці. Зокрема, окремі положення дисертації стосовно механізмів регулювання державою етнополітичних процесів були використані в роботі Миколаївської облдержадміністрації (довідка про впровадження № 1926/21-05-50/6-13) та Департаменту освіти, науки та молоді Миколаївської облдержадміністрації (довідка про впровадження № 2564-11/12). Результати проведеної автором роботи також використовувалися у діяльності Єланецької районної державної адміністрації (довідка про впровадження № 1164/04-33/13) та Єланецької селищної ради (довідка про впровадження № 2061/216) щодо поліпшення взаємодії державних органів влади й місцевого самоврядування з громадськими організаціями нацменшин. Запропоновані в дисертаційній роботі теоретичні положення використані під час навчального процесу в Інституті державного управління Чорноморського національного університету ім. П. Могили при викладанні дисциплін з підготовки фахівців з публічного управління та адміністрування (довідки про впровадження від 10.09.2012 р. та 22.03.2013 р.).

Особистий внесок здобувача. Теоретичні обґрунтування, практичні рекомендації, висновки та пропозиції, у тому числі ті, які розкривають наукову новизну, мету й завдання, методологічні підходи до одержаних результатів, отримані автором особисто у ході дослідження. Особистий внесок автора у працях, що опубліковані у співавторстві, наведено у списку праць за темою

дисертації. У дисертаційній роботі не використовувалися матеріали авторської кандидатської дисертації.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертації доповідались та обговорювались на міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференціях, зокрема: «Могилянські читання» (Миколаїв-2008-2014), Міжнародної науково-практичної конференції «Ольвійський форум» (2008-2014), Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Розвиток країн в умовах глобалізації: технологічні, економічні, соціальні та екологічні проблеми» (Тернопіль, 2013), Регіональної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України» (Дніпропетровськ, 2013), Международных научно-практических конференциях (VI и VIII) «Государственное и муниципальное управление в XXI веке: теория, методология, практика» (Новосибирск, 2013), Міжнародної науково-практичної конференції «Система міжнародних відносин, право націй на самовизначення та територіальні конфлікти в епоху глобалізації: український вимір» (Львів, 2014), Международной научно-практической конференции по философским, филологическим, юридическим, педагогическим, экономическим, психологическим, социологическим и политическим наукам (Горловка, 2014), Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної заочної конференції «Наукова дискусія: теорія, практика, інновації» (Київ, 2014), Международной конференции «Объективность в науке: реальность или миф» (Донецк, 2014), Всеукраїнської науково-практичної заочної конференції «Молода наука України. Перспективи та пріоритети розвитку» (Запоріжжя, 2014), Международной научно-практической конференции «Динамиката на съвременната наука» (София, 2014), Международной научно-практической конференции «Новини на научния прогрес» (София, 2014), International scientific conference «Science progress in European countries: new concepts and modern solutions, proceedings» (Stuttgart, 2013), Mezinárodní vědecko-praktická koferentsii «Aplikovane vědecke novinky-2014» (Praha, 2014).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 45 наукових праць, у тому числі: в авторській монографії, 23 статтях у фахових видання України, 9 статтях в зарубіжних виданнях та 13 доповідях на науково-комунікативних заходах. Загальний обсяг публікацій автора за темою дисертації – 50 обл.-вид. арк.

Обсяг та структура роботи. Дисертаційне дослідження обсягом 452 сторінки складається із вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг основного тексту становить 367 сторінок, список використаних джерел і літератури налічує 590 найменувань на 67 сторінках. Дисертація містить додатки на 18 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і рівень розробленості обраної теми, її зв'язок із науковими програмами; визначено об'єкт, предмет, методи, мету й завдання дослідження, описано наукову новизну, встановлено практичну цінність одержаних результатів; наведено дані щодо апробації цих результатів та їх опублікування.

У **першому розділі** – «**Теоретико-методологічні засади державного регулювання етнополітичних процесів в умовах глобалізації**» – здійснено критичний аналіз публікацій наукових попередників, розглянуто стан теоретико-методологічних основ регулювання державою етнополітичних процесів, зокрема зміст етнополітичних процесів, механізми регулювання етнополітичних процесів та роль глобалізації на розвиток та перебіг етнополітичних процесів. В умовах глобалізації, в більшості сучасних країн та в Україні зокрема, відбувається посилення етнополітичних процесів, які потребують виваженої державної політики та ефективного державного регулювання щодо етносфери в державі. Це спричиняє підвищення наукового та практичного інтересу до вивчення етнічної та управлінської сфер, їх ефективної взаємодії.

У розділі визначено, що розуміння сутності етнополітичних процесів і механізмів розвитку етнічного життя суспільства в усій їх діалектичній суперечливості – необхідна передумова успішного управління, яка в свою чергу, виступає потужним знаряддям практичного перетворення і прогресивного розвитку суспільства. На сьогодні нацменшини добре усвідомлюють той факт, що ефективне вирішення проблем, які постають перед ними, на пряму залежить від того факту, як активно їх представники представлені та приймають участь в діяльності державних органів влади різних рівнів та держави в цілому. Досить часто саме необхідність представництва в державних органах влади спонукає нацменшини до посилення процесів політичної мобілізації. Аналіз показує, що нацменшини, які стають на шлях політичного становлення, намагаються визначити свої політичні інтереси, що знаходить відображення, у спробах отримати більше доступу та впливу на державну політику, через створення власної політичної партії, політичної еліти, мас-медіа та ін. Світовий досвід свідчить, такі сценарії політичного становлення є прийнятною, а в деяких випадках, і оптимальною формою політичного життя нацменшини. Етнополітичні процеси залежно від глобалізаційних тенденцій та модернізаційних інновацій потребують державного втручання та регулювання, оскільки: набувають нових форм під впливом глобалізації та процесів, які її супроводжують (рис. 1); виступають джерелом конструктивного державотворення, прогресу, оновлення суспільства на демократичних засадах і його культурного піднесення; є реакцією на ситуацію в суспільстві та державі, вони являють собою відповідь на процес розвитку етносу, що полягає у забезпеченні його нормального функціонування й охорони від розпаду, зникнення, зміни в існуванні або статусі під впливом поширення глобалізаційних процесів; все різноманіття сучасних

етнополітичних процесів не обмежується діяльністю держави та її інститутів, тому що до них залучаються такі структури, як політичні партії, етноорганізації тощо; формування та реалізації державного управління й регулювання у галузі міжетнічних відносин зумовлено саме розвитком етноструктур та їх інститутів.

Рис. 1. Типологія етнополітичних процесів в умовах глобалізації

Обґрунтовано, що особливістю глобалізації є наявність великої кількості різноманітних за своєю суттю процесів, які, відіграють важливу роль та мають суттєвий вплив на розвиток людської цивілізації в цілому, та етносферу зокрема, оскільки весь розвиток людства – це фактично історія виникнення та зникнення етносів і народів. Саме тому актуалізуються проблеми глобалізації та її етнічного аспекту. Ці проблеми важливі й для сучасної України, оскільки вони взаємопов'язані з необхідністю збереження етнічної і національної самоідентичності українського народу, яка є визначальним чинником подальшого розвитку Української держави. Етнічна приналежність та ідентифікація в сучасному вітчизняному суспільстві набувають політичного та державного сенсу, провокуючи загострення суперечностей між етногрупами, які в умовах демократичного суспільства набувають вагомий суспільний потенціал.

Визначено, що належний рівень регулювання державою етнополітичних процесів можливий лише за умови ефективного функціонування його механізму (рис. 2). Механізм державного регулювання етнополітичними процесами має складну структуру, що включає об'єкт (етноспільноти та етнополітичні процеси); суб'єкт (вищі державні органи, державні органи різних рівнів, суспільно-політичні організації); комплекс принципів, методів, засобів необхідних для взаємодії між керуючою і керованою системами.

Основною метою функціонування механізму державного регулювання етнополітичних процесів, є забезпечення сприятливих умов для існування етноспільнот, нагляду за їх політичним, соціально-економічним й культурним розвитком та дотримання ними законодавства, захисту інтересів представників етноспільнот на державному, регіональному та місцевому рівнях.

Рис. 2. Механізм державного регулювання етнополітичних процесів

Ефективна реалізація зазначеної мети передбачає виконання даним механізмом комплексу функцій, які становлять сутність його функціонального призначення, а саме: інституційної, регулюючої, захисної, контрольної, координаційної, інтеграційної. Зважаючи на складність механізму державного регулювання етнополітичних процесів, існує три рівні такого регулювання. Перший – теоретико-концептуальний. На ньому формуються концепція національної політики, програми етнічного розвитку. Це прерогатива науково-дослідних інститутів, вузівських наукових підрозділів, дослідницьких центрів, експертних груп. Другий – законотворчий. Тут приймають законоположення, рішення, акти та встановлення, що визначають конкретні механізми, шляхи і засоби вирішення поставлених завдань. Це відповідальність вищих державних органів влади. Концепція етнополітики також визначається цими органами – в її головних, істотних рисах. Третій – практико-політичний. Це компетенція органів регіонів, адміністративно-територіальних одиниць. Тут втілюються програми з урахуванням специфіки регіонів. Оптимальне поєднання всіх рівнів забезпечить стабільну етнополітичну ситуацію та ефективне державне регулювання в будь-якій країні. Важливе місце у процесі формування механізму державного регулювання етнополітичними процесами, посідають елементи, які забезпечують цільовий вплив на об'єкти – принципи, методи, засоби. Провідна роль в цьому процесі належить принципам державного

регулювання відповідної сфери, які забезпечують послідовність у прийнятті відповідних управлінських рішень, що спрямовані на ефективний розвиток поліетнічної спільноти. Функціонування механізму державного регулювання неможливо без використання відповідних засобів, серед яких: політичні, економічні, правові, ідеологічні та ін. Провідну роль в регулюванні етнополітичних процесів відграють політичні та правові засоби. По-перше, політичні взаємовідносини – це завжди головний елемент керуючої системи, а політичне регулювання стосується її нормативних видів, завдання яких полягає у відповідному забезпеченні фактичних відносин та соціальних норм. По-друге, система правового регулювання є цілісною системою регулювання різноманітних зв'язків, навіть на глобальному рівні, оскільки, за рівнем своєї організації та цілісності, вона виходить за межі політичної системи та інших засобів регулювання. Формування та функціонування механізмів регулювання державою етнополітичних процесів неможливо лише за наявності саморегуляції та ситуативного втручання з її сторони. Державне регулювання вказаних процесів повинно базуватися не лише на науково-методичних розробках та визначенні певних аспектів державного регулювання, а й на належному практичному забезпеченні.

Узагальнюючи вищесказане слід зазначити, що головну роль щодо забезпечення державного регулювання відіграє держава, особливо за умов посилення глобалізаційних процесів, оскільки саме вона, через поєднання регулюючих та саморегулюючих функцій впливає на перебіг етнополітичних процесів через певні інститути та механізми регулювання.

У другому розділі – «Етнополітичні процеси в сучасному глобалізаційному середовищі: європейський досвід і Україна» – окреслено методологію дисертаційного дослідження, визначено особливості політико-правової інституціоналізації етнополітичних процесів, проаналізовано основні моделі державного регулювання етнополітичних процесів, здійснено аналіз особливостей регулювання вказаних процесів у європейських країнах з метою можливого застосування в Україні.

Визначено, що наслідками тривалої перебудови організаційного характеру в управлінських структурах незалежної України стало різке зниження ефективності державного управління та його неспроможність створити умови для переходу суспільства до якісно нового стану. До причин такого зниження можемо віднести відсутність чітко організованого, ефективного, функціонуючого механізму державного управління, недосконалість якого зводить нанівець усі спроби здійснення системного реформування, оскільки будь-які процеси розвитку реалізуються саме за допомогою системи механізмів державного регулювання. Для науки державного управління важливо фіксувати особливості та відмінності двох взаємодоповнюючих процесів і можливості управлінського впливу на них. Як засвідчив аналіз, інституціоналізація етнополітичних процесів як організаційне оформлення етнополітичних відносин потребує пильної уваги з боку держави, що дає змогу спрогнозувати розвиток етноспільнот на певному етапі.

Акцентується увага на тому, що діяльність інституцій етноспільнот є необхідним елементом системи державних органів влади, особливо в поліетнічній державі, оскільки їх діяльність повинна забезпечувати запобігання виникненню міжетнічних конфліктів і етнополітичних протистоянь, а також налагодження і підтримку діалогу з представниками етноспільнот. Водночас, для здійснення ефективної державної етнополітики не є обов'язковим створення окремих державних структур, а надмірна бюрократизація етнополітики не означає автоматичного покращення її якості. Йдеться про особливо політизовану та інкорпоровану в структуру державної влади форму репрезентації етнічності, але співвідношення національного самоврядування та державної влади може носити різний характер.

Проведений аналіз зарубіжного досвіду дозволяє стверджувати, що без ефективного державного регулювання процесів інституціоналізації етногруп, посилюються тенденції щодо їх відокремлення від єдиної держави, що може призвести до зміни її державного устрою та порушення територіальної цілісності, масовими заворушеннями та невдоволенням. Ці процеси супроводжуються підривом економіки, дестабілізацією влади, а з цим – зниженням соціальної захищеності населення, втратою державою своїх політичних та стратегічних позицій, свідченням чого є теперішній стан України. Крім того, наведені процеси сприяють послабленню ЄС, так як він є об'єднанням держав, то дестабілізація однієї країни призводить до розхитування системи в цілому.

Стверджується, що глобалізаційні зміни сучасного світу призвели до того, що держави стають все менш однорідними за своїм етнічним складом, тому проблема вибору етнічної конструкції суспільства стала однією із провідних в таких сферах як політика, економіка, безпека та ін. Державне управління має всеосяжний характер і охоплює усі сфери життєдіяльності особи та соціальних груп, а серед останніх чільне місце у сучасному світі посідають етноспільноти та етногрупи – нації, етноси, субетноси, національні та етнічні меншини, корінні народи тощо. Саме тому важливою складовою сьогодення є державне регулювання взаємодії держави й етногруп та політичні взаємовідносини етноспільнот за допомогою впровадження тієї або іншої моделі етнополітики. У спеціальному дослідженні ООН щодо расової дискримінації в політичній, соціальній та культурній сферах (1971) сформульовані основні моделі державної етнополітики: 1) асиміляція або інтеграція; 2) фузія (дифузія); 3) плюралізм; 4) сегрегація. Недоліком вказаних моделей етнополітики залишається наявність можливості зовнішнього втручання інших країн у внутрішні справи держави, під гаслом захисту етнічно та/або мовно-культурно спорідненого населення. Таке втручання можливе як на рівні державної ідеології та пропаганди, так і у вигляді практичних заходів: фінансової підтримки громадських та політичних структур, надання громадянства тощо, що призвело до необхідності формування нових моделей етнополітики, які будуть максимально наближені до внутрішніх та зовнішніх умов тієї або іншої окремо взятої держави, серед яких: модель «плавильного

казана», концепція «мозаїки», модель «салатної миски», моделі «ядра – периферії та внутрішнього колоніалізму», концепція «етнокультурного нейтралітету» та ін. Наголошено, що на даному етапі розвитку світової спільноти пошук принципів самоорганізації суспільства йде у межах двох світових тенденцій – інтеграції та диференціації, які визначають сценарії розвитку країни та специфіку етнополітичних процесів, актуалізують потребу в такому державному регулюванні, яке б гарантувало гармонійний розвиток кожної етноспільноти як самодостатнього феномена і неповторного явища культури. В одному випадку етнополітичні процеси призводять до руйнації держави, а в іншому – навпаки, сприяють її розвитку, що серед іншого зумовлено й геополітичними факторами.

Таким чином, доведено, що на сьогодні спостерігається зростання рівня актуалізації етнополітичних процесів і діяльності відповідних інститутів, що потребує реформування владних структур і функцій, розвиток демократичних механізмів організації врядування та суспільного життя; триває процес пошуку оптимальної моделі регулювання державою етнополітичних процесів. Досвід європейських країн доводить, що не існує універсального інструментарію, який міг би бути повністю адаптованим до вітчизняних політичних та регіональних реалій щодо регулювання етносфери. Використання тих або інших механізмів державного регулювання в етнополітичній сфері потребує критичного аналізу, виокремлення елементів та практик, які можуть бути корисними для України.

У третьому розділі – «Етнополітичні процеси в Україні в умовах глобалізації» – проаналізовано стан етнополітичних процесів в Україні та особливості функціонування механізмів державного регулювання в контексті глобалізації, обґрунтовано необхідність врахування етнічного фактору під час формування та реалізації національних інтересів України, здійснено аналіз подальшого розвитку етнополітичних процесів в нашій державі за умов глобалізації.

Необхідність адекватного та ефективного осмислення етнополітичних процесів в умовах всесвітньої інтеграції та глобалізації, можливих ризиків деетнізації українців в умовах незавершеного державотворення є одним із пріоритетних завдань сучасного українського суспільства і держави. Доведено, що нині спостерігаються значні суперечності між глобалізацією суспільно-економічного й культурного життя з одного боку та етнізацією – з другого. Проблема взаємовпливу цих тенденцій належить до найбільш складних характеристик сучасних етнополітичних процесів в світі та України. Вплив глобалізації на етнічне життя суспільства призводить до появи різновекторних тенденцій, серед яких:

1) етнічна консолідація, що виявляється в розвитку політичної, економічної, мовної та культурної самостійності етноспільнот, зміцнення національно-державної цілісності;

2) міжетнічна інтеграція – розширення та поглиблення співробітництва нацменшин у всіх сферах життя заради більш повного задоволення їх потреб;

3) асиміляція – як би «розчинення» одних народів в інших, що супроводжується втратою мови, традицій, звичаїв, етнічної самобутності та етнічної самосвідомості;

4) подальше послаблення зв'язків громадян з державою за умов глобалізації стимулює «розхитаність» діяльності самої держави й створює можливості для формування нової форми суспільства, за якої зростатиме значення саме субнаціональної і транснаціональної лояльності та ідентичності.

В залежності від механізму державного регулювання можна виділити такі тенденції у розвитку вітчизняних етнополітичних процесів:

1) посилення міграційних процесів в умовах глобалізації та зміні орієнтації іммігрантів, оскільки більшість із них, на сьогодні, навіть не намагається повністю інтегруватися до суспільства, в межах якого опинилися, вивчити його мову, прийняти чи перейняти звичаї, культуру, традиції та спосіб життя;

2) відбувається перегляд значення таких понять, як громадянство та національна ідентичність;

3) радикальні зміни позицій національної держави. Процеси глобалізації вже проникли у внутрішньодержавні сфери за допомогою економічних, інформаційних, міжнародно-правових та інших каналів. Національна держава, для подальшого існування, змушена перебирати на себе нові, не властиві їй раніше, функції (інформаційної безпеки, інноваційної діяльності), й на ряду з цим модернізувати вже існуючі, власні функції. Через множинність проблем, що з'являються у внутрішньому житті країни, національні уряди позбавлені можливості ефективного виконання власних функцій, в першу чергу, вирішення соціальних, політичних, етнічних, міграційних та інших проблем. На сьогодні більшість із вказаних проблем не можуть бути вирішеними без врахування думки міжнародної спільноти, саме тому відбувається подальше зростання недержавних суб'єктів (глобальні міждержавні та міжнародні об'єднання), яким держава змушена передати частину власних функцій. Крім того відбувається подальше обмеження влади національних урядів, держава як система органів вже не є обов'язковою умовою існування, як наслідок національний уряд все більше втрачає власні можливості для управління своїми корпораціями;

4) національна держава як інститут втрачає контроль над самоідентифікацією індивідів. Нація поступово перестає бути тією «уявною спільнотою», членство в якій сприймається як особистісний осередок, як щось конститутивне для індивідуальної ідентичності. Місце національної спільноти можуть займати уявні спільноти, засновані на ідеології, релігії або знаннях. Для (пост)сучасних індивідів приналежність до такої спільноти – субнаціональної або наднаціональної – може бути важливішою від їх належності до нації-державі, вони більше не вважають своїм обов'язком ні службу в армії, ні інші прояви традиційних патріотичних справ.

У розділі обґрунтовано, що глобалізаційні процеси, які відбуваються в сучасному світі, є складними, багаторівневими й неоднозначними. Поряд із

безперечним розширенням можливостей сучасних глобальних комунікацій і відносин глобалізований світ генерує й низку небезпек та загроз. Особливо ці загрози й небезпеки актуалізуються для молодих незалежних суверенних держав, зокрема для України. Національний інтерес, особливо в умовах глобалізації, набиратиме обертів й з часом, призведе до формування наднаціонального інтересу, прояви якого вже сьогодні можемо спостерігати. Втім, сучасна національна держава в умовах глобалізації не повинна замикатись виключно на реалізації національних інтересів, оскільки це призводить до ізоляції її від глобального простору, а також може спровокувати суттєве відставання від передових держав світу. Існуючі складові національного інтересу України, можна поділити на три основні групи:

1) забезпечення конституційного ладу, територіальної цілісності, суверенітету держави, дотримання прав, свобод людини, які закріплені та гарантовані Основним Законом;

2) забезпечення відповідного рівня добробуту громадян, духовного життя, культури і науки, сприяння міжетнічній злагоді, запобігання проявам расизму, ксенофобії та дискримінації;

3) забезпечення національної безпеки, формування та розвиток добросусідських взаємовідносин з іншими державами.

Більшість, із вказаних інтересів перших двох категорій, відображають потреби життєдіяльності суспільства, які спрямовані на збереження, захист і прогресивний розвиток матеріальних і духовних цінностей, в яких суспільство життєво зацікавлено. А інтереси категорії «міжнародного співробітництва» надають зазначеним потребам, так би мовити, зовнішнього спрямування, оскільки є відображенням тенденцій зростаючої взаємозалежності світової спільноти при розв'язуванні проблем забезпечення безпеки. У загальному випадку цілі сфери інтересів безпеки викликані потенційною чи реальною загрозою, а цілі, які спрямовані на задоволення інтересів щодо добробуту – носять змішаний характер. Вони можуть бути наслідком намагань держави розширити власні або захищати наявні можливості від потенційної чи реальної загрози. Як наслідок, інтереси міжнародного співтовариства обумовлюють цілі, досягнення яких потребує кращого забезпечення можливостей для досягнення інтересів перших двох категорій. Оскільки національні інтереси є інтегральним вираженням інтересів всього суспільства, що реалізуються за допомогою політичної системи, українські національні інтереси повинні виступати об'єднуючим фактором співіснування в українській державі представників різних етногруп, які саме в державі вбачають гарантію поліпшення свого соціального, політичного та культурного життя.

Як засвідчив аналіз, посилення процесів глобалізації призводить до все більшого проникнення уніфікуючих чинників у національне життя країн, що призводить до необхідності впровадження відповідних механізмів державного регулювання щодо збереження власних внутрішніх національних компонентів, таких як, культура, традиції, мова, релігія, освіта. Також в період глобалізації посилюється необхідність збереження етнопонаціональної ідентичності, як

необхідної умови збереження самотності та самовизначення. Успіх реалізації цих заходів залежить від об'єднання зусиль державних органів, політичних партій, громадських організацій, нацменшин, й взагалі всього населення. Відсутність належної уваги щодо реальних розмірів впливу глобалізації на етнополітичні процеси в Україні, в подальшому, може призвести до перетворення України на позаєвропейську державу, асиміляцію народу та практичного зникнення всього українського.

Отже, слід зазначити, що глобалізація чинить суттєвий вплив на етнополітичні процеси в Україні, який проявляється: в необхідності як нацменшин України так і етнічних українців формувати необхідні умови для збереження етнічної та національної ідентичності, особливо в умовах посилення формування в Європі європейської ідентичності; формування відповідних механізмів для належних умов збереження та розвитку національної культури та традицій в Україні; поширення впливу глобалізації на етнічну сферу призводить до необхідності прийняття відповідних застережних заходів щодо збереження національних особливостей в державному управлінні.

У четвертому розділі – «Державна етнополітика України в умовах глобалізації» – проаналізовано етнополітичну ситуацію в країні, визначено рівень ефективності регулювання етнополітичних процесів України в умовах глобалізації, розглянуто основні засади сучасної державної етнополітики України.

Моніторинг етнополітичної ситуації як форма організації, збору, збереження та опрацювання інформації, що забезпечує безперервний процес спостереження за станом ситуації, її розвитком з метою оптимального вибору цілей, завдань та засобів її вирішення та прогнозування засвідчує основні тенденції та напрями в поглядах представників органів влади та нацменшин щодо етнополітичної ситуації в регіоні, серед них:

1) першочергову роль у етнополітичному процесі відводиться адекватній практичній підтримці проголошеного курсу держави як на законодавчому рівні, так і у формуванні фінансової та матеріально-технічної бази громадських організацій нацменшин;

2) однакості позитивної оцінки діяльності громадських організацій нацменшин, високий відсоток орієнтованих на власну активну діяльність серед представників громадських організацій нацменшин свідчить про зростання їх самосвідомості та створення державою відповідних умов для самореалізації;

3) питання співробітництва між громадськими організаціями нацменшин та органами влади має у своєму підґрунті досить значний резерв роботи, хоча переважно і задовольняє запити представників нацменшин;

4) чинна законодавча база України у галузі міжетнічних відносин загалом відповідає об'єктивним потребам нацменшин, але динаміка суспільного розвитку вимагає подальшого вдосконалення вітчизняного законодавства у цій царині. Тому є потреба у прийнятті низки законів, які б більш адекватно відповідали суспільним викликам та регулювали всю систему міжетнічних зв'язків;

5) на сьогодні більшість однозначно не визначилися щодо свого ставлення до глобалізації та її впливу на національне життя. Обґрунтовано, що проблематика забезпечення більш ефективної роботи органів влади та місцевого самоврядування в етносфері має великий діапазон напрямів удосконалення – як матеріальних, так і професійних, що, в свою чергу, потребує більш досконалої та різновекторної роботи у цій сфері суспільних відносин.

Доведено, що в умовах глобалізації в етносфері України відбуваються різновекторні процеси, а саме:

по-перше, в країні відбувається подальший процес зростання активності нацменшин, їх активного бажання брати участь у політичному житті суспільства та впливати на прийняття управлінських рішень; продовжує змінюватися національний склад та самосвідомість населення країни, що призводить до загострення міжетнічних відносин як між представниками різних етногруп так і всередині них; поширюються прояви ксенофобії, дискримінації та нетерпимості, які посилюються активною діяльністю праворадикальних груп; великими темпами скорочується рівень задоволення громадян своїм становищем та, відповідно, рівень довіри до існуючих суспільно-політичних та державних інституцій;

по-друге, відбувається певна консолідація населення країни щодо питань територіальної цілісності держави й можливих варіантів зміни нею державного устрою; формується чітка позиція громадян щодо мовного питання; визнається необхідність впровадження відповідної законодавчої бази та дієвих механізмів щодо запобігання проявам негативних явищ у взаємовідносинах між представниками різних етногруп; поступово формуються стандарти необхідні для формування громадянського суспільства.

Обґрунтовано, що внутрішньополітичні проблеми в країні досягли того рівня, який би дозволив говорити про можливі конфлікти чи заворушення, але певні загрози, що виникають вже зараз, змушують акцентувати увагу держави та її інституцій на можливих негативних наслідках для основних напрямів етнічного та національного розвитку України.

Стверджується, що розвиток та інтеграція незалежної України в міжнародний політико-правовий простір зумовлюють необхідність вдосконалення політико-правових регуляторів етнічної та національної сфери. Якнайшвидшого затвердження потребують законодавчі основи державної етнополітики, при її формуванні перевагу варто надати забезпеченню індивідуальних і групових прав на основі пріоритетності перших. Вибір такої концептуальної моделі зніме проблему пошуку оптимальних правових форм забезпечення «статусів» етноспільнот і ранжування цих спільнот за «статусами». Якщо не відмовитися від існуючої орієнтації на пріоритетність групових прав, постане питання щодо необхідності законодавчого закріплення державного статусу української етнічної нації. Відзначається, що Україна намагається послідовно реалізувати європейський вимір етнополітики, який повинен ґрунтуватися на відповідних принципах, серед них: повага прав

людини та основних свобод, у тому числі національних, незалежно від статі, віри, соціального становища та регіону проживання; правове регулювання прав та свобод нацменшин; створення належних умов для розвитку багатонаціонального українського суспільства; здійснення державної етнополітики відповідно до Концепції та довгострокових державних програм. Говорячи про основні засади сучасної державної етнополітики України, слід зазначити, що на сьогодні: відсутні чітко окреслені принципи етнополітики, які сприяли б подальшому ефективному виробленню основних положень та напрямів етнополітики; переважною домінантою у розвитку законодавства незалежної України було створення політико-правового поля для забезпечення прав нацменшин за практично повної відсутності вдосконалення законодавства у сфері регулювання прав, свобод титульної автохтонної нації; саме у цьому руслі слід розглядати численні суперечності й неузгодженості, які в свою чергу створювали труднощі для реалізації національного і міжнародного права у сфері забезпечення прав нацменшин України; відсутній єдиний нормативно-правовий документ, який би становив основу подальшого вироблення законодавчих актів та носив би регулюючий та рекомендаційний характер, особливо під час виникнення спірних питань у сфері етнополітики. Необхідність прийняття такого документу також пов'язана з необхідністю врегулювання норм вітчизняного законодавства з існуючими нормами міжнародного права у сфері етнополітики, оскільки його прийняття може: сприяти усуненню існуючих протиріч в законодавчих нормах; виступати основою для відстоювання норм вітчизняного законодавства; підвищити ефективність державного управління й регулювання етнічної та національної сфери в державі.

Отже, концептуальні засади сучасної державної етнополітики України повинні бути спрямовані на реалізацію гарантованих Основним Законом прав, свобод громадян, які належать до етноспільнот, вироблення нових підходів до їх співіснування і взаємодії між собою та до взаємовідносин з державою, та передбачати наступні заходи для створення сприятливих умов для розвитку етноспільнот.

У п'ятому розділі – «Особливості практичного впровадження сучасних моделей державного регулювання етнополітичних процесів в Україні» – проаналізовано основні проблеми та перспективи удосконалення державної політики щодо регулювання етнополітичних процесів в сучасній Україні, розроблено субсидіарну модель етнополітики, визначено основні перспективи модернізації механізмів регулювання державою етнополітичних відносин в Україні в умовах євроінтеграції.

Відзначається, що фактор поліетнічності українського суспільства та невирішеність проблем нацменшин у поліетнічних регіонах за певних обставин може стимулювати виникнення соціальних, релігійних, культурних конфліктів. Тому владні органи повинні постійно відстежувати тенденції етнічного та національного розвитку, сприяти формуванню терпимості у міжнаціональних

стосунках і не допускати створення ситуацій, які б загрожували розколу в суспільстві та ставили під сумнів територіальну єдність країни (Табл. 1.).

Таблиця 1

Основні проблеми функціонування механізмів державного регулювання етнополітичних процесів в Україні

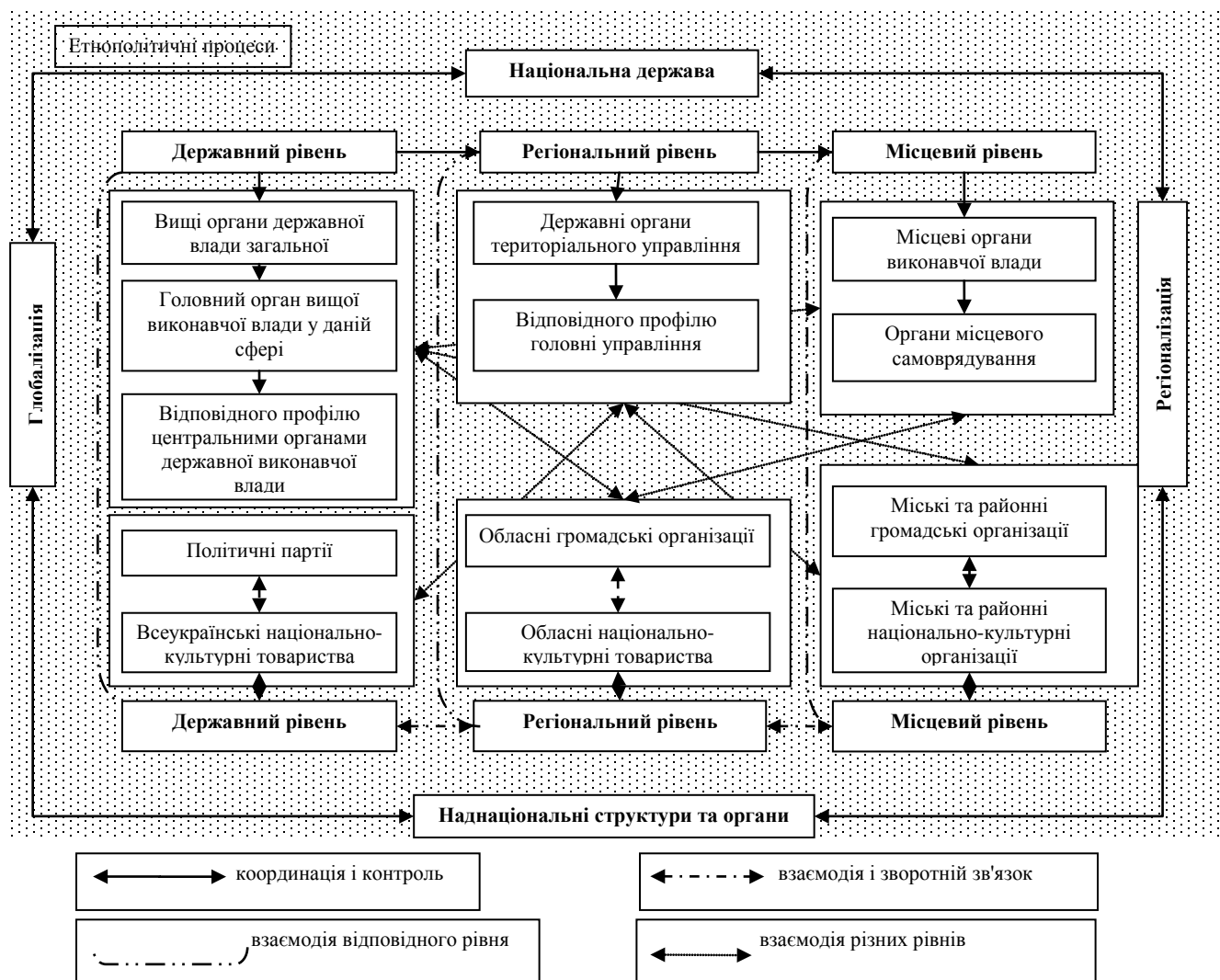
Механізми	Проблеми механізмів державного регулювання етнополітичних процесів
Мотиваційний механізм	Відсутність державної та національної мотивації; слабка етнічна мотивація; посилення індивідуальної, глобальної мотивації; штучне створення мотивації для вирішення окремої проблеми.
Політичний механізм	Низький рівень забезпечення добробуту, безпеки та справедливості; централізація влади; низький рівень реалізації державних функцій; тривалий процес трансформації державного управління; відсутність необхідних реформ.
Економічний механізм	Посилення етносоціальної стратифікації; відсутність чіткого механізму виділення державних, регіональних та місцевих коштів на потреби нацменшин.
Правовий механізм	Відсутність кодифікованої законодавчої бази; декларативний характер правових норм і гарантій.
Організаційний механізм	Відсутність ефективної системи організаційного забезпечення етнонаціональної сфери; низька кількість державних, регіональних та місцевих програм; розпорошення коштів міжнародних програм.

Залежно від визначених або інших факторів визначають напрями регулювання етнополітичних процесів, до яких відносяться державні, регіональні та місцеві заходи, що направлені на покращення існуючої ситуації. Для нівелювання негативного впливу вказаних факторів, за певних обставин, необхідним є організаційно-регулятивне втручання владних структур у національне життя в державі через узгодженість законодавчо-нормативної бази, ефективного поєднання різних механізмів та методів регулювання. Стратегія реалізації державного регулювання етнополітичних процесів повинна в однаковій мірі відноситися до компетенції всіх рівнів, від етнічних спільнот до держави, оскільки тактичні рішення повинні йти в руслі виробленої стратегії, забезпечуючи її реалізацію. Крім того форми стратегічних і тактичних рішень різні: перші повинні реалізуватися на основі розробки методами прогнозу й аналізу загальнодержавних програм, інші – шляхом моніторингу міжетнічних відносин в регіонах та на місцях, а також за допомогою розробки і реалізації необхідних заходів, які будуть направлені на забезпечення виконання державної етнополітики (програм державного, регіонального та місцевого рівня, спрямованих на вирішення нагальних проблем окремих суб'єктів

етнополітики; розробки та реалізації заходів, спрямованих на вирішення ситуації, що склалася на певний час). Такий підхід дозволить цій системі діяти ефективно і узгоджено, реалізуючи при цьому основні загальнодержавні цілі. Доведено, що ефективність обраного курсу в етнополітиці залежить, по-перше, від чіткої ієрархії державних органів влади та ґрунтового визначення їх компетенції, по-друге, від активної діяльності нацменшин, яка повинна гарантуватися на законодавчому рівні та бути направлена на плідну співпрацю з державними органами влади.

Практичний досвід засвідчує, що етнополітика держави відносно етногруп, залежить від мотивів, якими керуються держави щодо інтеграції нацменшин. Автор вважає, що в Україні треба переходити від патерналістської моделі етнополітики, коли держава має монопольне право на вирішення етнічних питань в суспільстві до субсидіарної, тому що патерналістська модель етнополітики не тільки не може забезпечити потреби етносів, але й обмежує їх самостійність і активність. Саме тому автором пропонується використання на державному рівні субсидіарної моделі етнополітики – політики точної адекватності, в рамках якої активна роль відводиться насамперед громадянському суспільству та його інститутам. Обґрунтовано, що модель дозволяє забезпечити вирішення питань життєдіяльності етносів в той мірі, у якій держава не може цього зробити самостійно. При цьому за державою повинні зберегтися нормативна, координуюча і контрольна функції. Фактично мова йде про використання принципу субсидіарності, як принципу розмежування компетенції, тобто про модель розподіленого управління етнополітичними процесами, а саме: ставка повинна робитися не стільки на адміністрування і керівництво «згори», скільки на співпрацю в рамках єдиної структурно-функціональної залежності; керуючий вплив має синтезуватися на основі єдиної ідеології, що формується спільно як в центрі, так і в регіонах. Особливо підкреслимо, що пріоритет вирішення локальних і регіональних проблем необхідно передати на відповідні рівні; у системі політико-територіальної організації й політико-владних відносин центральне місце приділяється (суб)регіональному й муніципальному рівням, на яких виникають, розвиваються і вирішуються етнічні проблеми; застосування субсидіарної моделі етнополітики дозволяє ефективно розмежувати повноваження між рівнями державної влади та етнічно культурними організаціями в країні.

Визначено, що субсидіарна модель етнополітики будується за наступною схемою: принцип субсидіарності – сучасні демократичні принципи побудови державної етнічної політики країни: плюралізм, повага національних мов, культур, історії етнічних громад і приналежних до них громадян – інструменти реалізації – законодавча й нормативно-правова база – практика регулювання етнічних відносин. Модель також припускає організацію державних інститутів з етнічних питань й розподіл владних повноважень на всіх рівнях від місцевого до (суб)регіонального; підвищення рівня самоврядності етнічних груп (меншин), етнічних асоціацій їх громадянської і політичної активності (рис. 3).

Рис. 3. Рівні владних повноважень та державних інститутів з етнічних питань

Аргументовано, що модель також припускає, що для вирішення етнічних питань створюються етнічні організації (асоціації), у яких індивіди (представники етносу) формують місцеву етнічну організацію (культурно-освітню), яка є складовою регіональної, а регіональна складовою всеукраїнської асоціації. Структурні частини асоціації мають свої області компетенції. Така організація необхідна, по-перше тому, що одна людина, індивід (представник етносу) не може задовольнити свої потреби самостійно; по-друге асоціація дозволяє нацменшинам реально впливати на соціально-політичні процеси в країні; по-третє етнічні проблеми за її допомогою вирішуються на тому рівні, де вони виникли. Визначено два механізми функціонування моделі: «інституціональний» й «функціональний». З точки зору функціонального – держава покладає на себе лише ті функції, з якими інституції (суб)регіонального і місцевого рівня і етнічні громадські організації не справляються. З точки зору «інституціонального» – держава створює відповідні державні інституції на державному, (суб)регіональному і місцевому рівні для

регулювання виникаючих етнічних питань, тобто об'єктом етнополітики виступають етногрупи (нацменшини), тобто практично всі верстви населення.

Стверджується, що субсидіарна модель етнополітики, що забезпечує гармонічні міжетнічні відносини в поліетнічному й поліконфесіональному українському суспільстві за допомогою збереження самобутності етногруп (меншин) може бути реалізована: по-перше з прийняттям відповідної етнічної концепції, визначення чітких принципів і концептуальних положень державної етнополітики в основу якої буде покладено субсидіарну модель етнополітики; по-друге через прийняття законодавчих актів, що регулюють сферу міжетнічних відносин держави, і інших офіційних документів, що визначають основні напрями етнополітики, та забезпечують механізм контролю держави за функціонуванням державних органів влади курируючих етнічні питання, розподіл між ними функцій й повноважень; по-третє на інституціональному рівні через створення відповідних інститутів державних і недержавних для забезпечення міжетнічної згоди.

Сформульовано основні напрями розвитку етнополітичних процесів за умов глобалізації, які певною мірою впливають або впливатимуть на подальший розвиток України як незалежної національної держави, а саме: подальше зіткнення національних інтересів, яке створює передумови до появи конфліктів; продовження процесу націотворення та поява нових сценаріїв його перебігу; посилення геополітичних змін та подальша глобальна трансформація національної держави; посилення міграційних потоків, які становлять загрозу соціальній стабільності держави й національній ідентичності; необхідність досягнення гармонійного розвитку етнонаціонального соціуму на державному та глобальному рівнях. З'ясовано, що під час процесів розбудови власної державності кожна країна має вирішити проблеми конфлікту національного, що інстинктивно потребує закріплення більш вигідних позицій за власним етносом та побудовою саме такого суспільства, яке б, в рівній мірі стояло на захисті інтересів усіх, формуючи єдиний, консолідований соціум. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що найбільших успіхів у вирішенні такого конфлікту, досягли саме ті держави, які в основу власної державності поставили об'єднані принципи громадянства, які дозволили перевести категорію «нації» з суто етнічного виміру в політико-правове, раціональне значення. Геополітичне положення нашої держави створює умови для здійснення вибору – західної (ліберальна демократія, вільний ринок) чи східної моделі (етатистські настанови, колективізм). В етнополітичній площині вибір Україною європейської геополітичної орієнтації призвело б до відтворення загальноприйнятої європейської концепції щодо титульного етносу та нацменшин, які разом утворюють об'єднану громадянством політичну націю. А при обранні євразійської геополітичної орієнтації відбулося б формування концепції поліетнічності нашої держави чи позиціонування українців як складової частини східнослов'янського суперетносу. Кожній із вказаних геополітичних орієнтацій характерна суворі кореляція з відповідними внутрішньополітичними силами, які виступають на їх захист та певними

моделями етнополітики. Виявлено, що наша держава, у своєму розвитку, вже вийшла на рівень моделі державності, яка базується на етнічному принципі формування, однак її перебудова не є природнім процесом, оскільки, й по сьогодні, відсутні основні громадянські складові у вітчизняному суспільстві. Процес розвитку незалежної України здебільшого відбувається на моноетнічній основі, як наслідок, перехід (чи його можливість) до полікультурності не є бажаними для нашої держави, оскільки в кінцевому результаті може вартувати їй незалежності та територіальній цілісності. Крім того, для впровадження елементів поліцентричності не існує відповідних передумов у вигляді, приміром, федералістської традиції. Більш того, не існує навіть об'єктивних передумов для розбудови федеративної Української держави, які б спиралися на ментальні засади організації життя українського народу. Тому унітарна модель з відповідним балансом централізації влади та демократичного представництва громадян держави максимально відповідає умовам подальшого розвитку незалежної України.

Розглянуто основні напрями модернізації механізмів державного регулювання етнополітичних процесів, зокрема: нагальною є потреба удосконалення мотиваційного, правового, економічного, політичного та організаційного механізмів державного регулювання етнополітичних процесів в Україні з метою розширення можливостей створення належних умов для ефективного розвитку етнополітичної ситуації в державі; запровадження правил взаємодії держави та етноспільнот згідно з міжнародними принципами і стандартами, особливо в умовах наростаючої глобалізації; підвищення якості професійного управління та регулювання з використанням наукових підходів; зростання прозорості державного регулювання та поінформованості громадян тощо; динамічність глобалізаційних процесів вимагає швидкого реагування держави на зміни, що відбуваються, як передумови подальшого існування. Все проникність глобалізації вимагатиме застосування нових механізмів державного регулювання етнополітичних процесів, зокрема, інформаційного, фінансового та ін. й створення спеціальних механізмів (контролінгу), а значить держава повинна створити всі належні умови для адекватного і своєчасного реагування державного регулятора на зміни зовнішнього і внутрішнього етнічного стану, поглиблення процесів глобалізації, підвищення ефективності системи державного управління.

У висновках до розділу стверджується, що держава визначальним чином впливає на зміст управлінських рішень, оскільки сама визначає основні цілі у сфері етнічного життя суспільства. Проте, державне регулювання, не підкріплене належним чином ефективними технологіями впливу, не може повноцінно реалізувати свій конструктивний потенціал, тому що політика офіційної влади вступає часто (нерідко внаслідок провокативних чинників) у конкуренцію з політикою і діями не просто опозиції, а з відверто антидержавницькими та антинаціональними силами, які спираються не тільки на суто політичні ресурси, а й на цілий арсенал інших, більш небезпечних засобів.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й нове вирішення наукової проблеми вдосконалення механізмів державного регулювання етнополітичних процесів у контексті глобалізації й розробці наукових і прикладних рекомендацій, які забезпечують можливість теоретичного та практичного використання одержаних результатів під час державно-управлінської практики України. За допомогою вказаних результатів було виконано мету та поставлені завдання дисертаційного дослідження, зроблено відповідні висновки та сформульовані пропозиції.

1. Узагальнено наукові розробки проблеми у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників, визначено рівень її теоретичної дослідженості. Встановлено, що все ще залишається малодослідженим питання необхідності та нагальності обґрунтувати основні концептуальні положення щодо державного регулювання в умовах глобалізації та інтеграції України до європейської спільноти. Зокрема, вітчизняні науковці лише розпочали ґрунтовні дослідження управління етнополітичними процесами та етносфери і ця тема стає все більш актуальною серед фахівців галузі державного управління, що обумовлено: 1) загостренням проблемних тенденцій у сфері етнічних взаємовідносин; відсутністю у держави можливості вчасно, ефективно та відповідним чином реагувати на виклики та загрози глобалізації та інших процесів, які її супроводжують; 2) недостатністю рівня науково-теоретичного розуміння глобалізації за умов тривалого, системного реформування державної влади та демократизації вітчизняного суспільства як передумови формування політичної української нації.

Тому актуальною є необхідність у наукових дослідженнях теоретичних проблем державного управління, термінологічної визначеності базових категорій проблематики державного регулювання, об'єктивного наукового осмислення етнічних явищ, питань забезпечення політичної і правової захищеності мало чисельних народів і нацменшин в нашій державі за умов посилення глобалізаційних процесів, регіональних аспектів етнополітики, подальшого вдосконалення механізмів державного регулювання тощо.

2. Окреслено етнополітичні процеси як складову частину глобалізаційних процесів сучасної цивілізації. Показано, що глобалізаційні процеси мають значний вплив на перебіг етнополітичних процесів і системну трансформацію вітчизняного суспільства, найбільш вагомими є наступні: 1) конфліктогенний характер політизованої етнічності, що представляє один з найбільш загрозливих викликів глобалізації. Політизація етнічності може бути викликана реакцією окремих етногруп на трансформаційні процеси, виступаючи при цьому у ролі своєрідної спроби зробити адекватну відповідь на виклики глобальних метаморфоз. В державному управлінні ці процеси можуть слугувати засобом для реалізації державотворчих прагнень певної етногрупи (або її політичної чи інтелектуальної еліти, що прагне скористатися привабливою можливістю втілити їх в життя, коли національна держава

переживає певні зміни) чи створення певної автономії на території її компактного проживання; 2) процеси етнічної глобалізації викликали складну проблему збереження національної та етнічної самосвідомості в межах сучасної держави. Показовим є факт наявності реальної етнічної глобальної кризи, яка охопила світ. Посилюється не контрольованість національних емоцій та амбіцій, які залежно від реальних обставин можуть проявлятися в різноманітних формах, починаючи від необґрунтованого національного самоствердження й до агресивних форм воєнничого націоналізму. Таким чином, всезростаюче намагання окремих країн, народів та груп населення зберегти та посилити власну самоідентичність перетворюють сучасний світ на нестійку та малопередбачувану структуру; 3) стійкість і розвиток ментальних та політико-культурних структур національного типу потребують аналізу механізмів забезпечення подальшого існування національної держави в умовах посилення глобалізаційних процесів. З посиленням глобалізаційних процесів все більшим стає їх тиск на національну державу, яка постійно зазнає серйозного випробування щодо можливості подальшого існування. А слабка держава, яка є непередбаченою до таких процесів та надмірного тиску, має всі передумови для негативних наслідків, як то втрата надкритичної частки суверенітету та подальше перетворення на квазідержаву. На нашу думку, така перспектива загрожує лише тим державним утворенням, які, на сьогодні, перебувають у стані перманентної кризи, оскільки глобалізація заохочує не лише руйнівні етнополітичні процеси, але й ті, що змушують до форсування зовсім нових, більш ефективних, механізмів державного регулювання; 4) посилюється тенденція залучення більшості країн до зовсім нового, глобального світопорядку, який супроводжується відповідним посиленням націоналістичних та сепаратистських рухів. Крім того необхідність «вбудовування» держави в глобальну економічну систему не є гарантією зменшення міжнаціональних та міжетнічних суперечностей. Ефективна реалізація державного потенціалу України ускладнюється різноманітними геополітичними бар'єрами, до числа яких належать: особливості політичних режимів колишніх радянських республік; збереження на рівні доктрини принципу русофобії в країнах колишнього СРСР; традиційність з минулих часів образу зовнішнього ворога, який посилює свої претензії щодо незалежної України; наявність та посилення системно-структурних суперечностей між державно-національними інтересами й цінностями вітчизняного суспільства.

3. Виявлено місце і роль державного регулювання як провідної ланки формування міжетнічних взаємовідносин в глобалізаційному вимірі. Доведено, що ефективно державне регулювання є провідною ланкою в управлінні міжетнічними відносинами в Україні тому що за його допомогою забезпечується національна цілісність держави, гармонізація територіальних етнополітичних взаємин. Установлено, що значення державного регулювання міжетнічних взаємовідносин в умовах глобалізації є визначальним для забезпечення територіальної цілісності й стабільності держави, що виявляється, насамперед, у такому: 1) державне регулювання етнічних та національних

відносин виступає засобом формування й реалізації головних функцій держави стосовно національної й етнічної політики держави. Головна роль у цих відносинах відводиться організаційним функціям, які реалізуються за допомогою управління; 2) регулювання етнополітичними процесами здійснюється переважно засобами прямого впливу суб'єктів управління на об'єкти, за умови, що ті проводять активну політичну діяльність або своєю діяльністю можуть призвести до виникнення напруги у суспільстві; 3) держава, виступаючи інститутом, який має на меті організувати й упорядковувати діяльність у всьому суспільстві, здійснює свою основну діяльність для задоволення інтересів провідних та впливових верств населення, основою яких виступає особистість незалежно від її приналежності до тієї або іншої етногрупи.

Необхідність підвищення ефективності державного регулювання потребує систематизації заходів, які здійснюються державою в сфері управління, насамперед це стосується взаємоузгодженості існуючих законів та нормативно-правових актів. Наголосимо, що незважаючи на задекларовані норми вітчизняного законодавства щодо процесів розвитку українського етносу, захисту прав нацменшин, деякі положення Основного Закону, наприклад щодо корінних народів, залишилися поза увагою й по сьогодні не мають відповідного нормативно-правового закріплення та потребують перегляду існуючих норм законодавства щодо нацменшин. Постає гостра необхідність прийняття «Концепції державної етнополітики України» або «Етнополітичної доктрини України», які мають передбачати приведення соціальних, культурних, інформаційних тощо систем у відповідність до глобалізаційних викликів, що постали на даний час перед Україною та врахування впливу геополітичних факторів. Нагальною потребою для України щодо сфери міжетнічних відносин та посиленні режиму захисту нацменшин можна вважати розробку та прийняття єдиного «антидискримінаційного» закону. Новий законодавчий акт має визначати низку понять, серед яких поняття дискримінації, прямої та непрямой, позитивної дискримінації тощо, й містити перелік конкретизованих заходів, які мають забезпечити належне дотримання принципів рівноправного ставлення до представників нацменшин у трудових і бізнесових взаємовідносинах, соціального забезпечення, охорони здоров'я і освіти.

4. Оцінено вплив провідних тенденцій інституціоналізації сучасних етнополітичних процесів на формування державної етнополітики. Доведено, що інституціоналізація етнополітичних процесів в контексті формування етнополітики в Україні потребує: 1) створення та функціонування центрального органу в структурі виконавчої влади зі статусом міністерства, до компетенції якого належатиме формування та реалізація державної етнополітики, створення відповідних територіальних, регіональних та місцевих підрозділів та покращення їхнього владно-управлінського статусу; 2) становлення чіткої координації діяльності виконавчих органів влади щодо вирішення нагальних питань етнополітичного розвитку держави й подальше вдосконалення

механізмів управління етнополітичними процесами на державному, регіональному й місцевому рівнях; 3) систематичного проведення своєрідної «етнополітичної» експертизи, спрямованої на встановлення рівня та можливостей існуючого управлінського потенціалу країни, яка буде супроводжуватися ефективним доббором та розстановкою професійних кадрів владної вертикалі, належного забезпечення їхньої підготовки та перепідготовки, за допомогою налагодження процесів навчання державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, до компетенції яких входить вирішення національних та етнічних проблем; 4) налагодження реальної взаємодії державних інституцій та громадських організацій нацменшин, за допомогою впровадження ефективних механізмів реалізації на державному рівні задекларованих прав та свобод нацменшин (виділення фінансових та ін. ресурсів на державному рівні, для реалізації загальнонаціональних та регіональних програм у етнічній сфері).

Крім того: 1) для налагодження тісної співпраці громадських організацій етноспільнот і владних інституцій в Україні, яка повинна сприяти ефективній реалізації державної етнополітики на державному й місцевому рівнях, пропонується розробити та впровадити декілька пілотних проектів, які започаткують процеси етнічного та культурного розвитку, кооперації й суспільної самоорганізації на місцевому й регіональному рівнях, для подальшого впровадження отриманих позитивних результатів на державному рівні; 2) доцільно налагодити додаткові податкові механізми, які стимулюватимуть економічну ініціативу та комерційну діяльність організацій нацменшин для формування та забезпечення власної самостійності у фінансовій сфері.

5. Визначено сучасні моделі державного регулювання етнополітичних процесів в зарубіжному досвіді. Аналіз існуючих моделей державного регулювання етнополітичних процесів, показує, що за умов посилення глобалізаційних процесів, належний захист етноспільнот є неможливим без посилення ролі держави в управлінні та регулюванні такими процесами. Існуюча централізація управління етнополітичними процесами створює певні позитивні умови для етнополітичного розвитку, зокрема, намагається нівелювати негативний вплив глобалізаційних процесів на етнічний сектор. Однак, на ряду з цим, централізації притаманні й деякі негативні наслідки, зокрема: посилення тиску на процес формування й реалізації державного бюджету; низький рівень залучення громадян до процесу прийняття політичних та управлінських рішень на державному, регіональному і місцевому рівнях щодо вирішення існуючих проблем у національній та етнічній сферах; політична неприйнятність в умовах плюралістичного суспільства протекціоністських методів управління та регулювання. За таких умов оптимальна модель державного регулювання етнополітичними процесами повинна ґрунтуватися на виваженому співвідношенні принципів централізації – децентралізації, оскільки в сучасних демократичних, правових державах необхідною умовою ефективного існування є наявність активної участі всіх

суб'єктів етнополітичного процесу в формуванні та визначенні пріоритетних напрямів державного управління. Отже, на сьогодні, центральна роль держави полягає в процесах формування та ефективної реалізації стратегії національного розвитку та координації колективних зусиль всіх суб'єктів діяльності у вказаному напрямку. Ефективність реалізації моделей державного регулювання етнополітичними процесами потребує координації дій органів державної влади й місцевого самоврядування задля досягнення поставленої мети щодо сприяння розвитку нацменшин і попередження невідповідності між поставленими завданнями державного управління й держполітики щодо розвитку економічної, соціальної, інформаційної, освітньої тощо сфер.

Порівняльний аналіз етнополітичних процесів у світі та Україні у руслі сучасного державного та національного становлення розкриває тісну взаємодію та взаємовплив етнополітичних і глобалізаційних процесів та факторів. Сучасні глобалізаційні процеси призвели до нерівномірної динаміки кількості й питомої ваги представників окремих етногруп на території України. Зокрема, під дією процесів глобалізації відбулися зміни у етнічній структурі української спільноти, а саме, зростання кількості представників кримських татар, вірменів, азербайджанців на фоні зменшення кількості російських, єврейських, польських та німецьких представників. Значення та характер впливу чисельності етноспільнот на національну та етнічну ситуацію й процеси, що зумовлено територією їхнього проживання та розселенням, кількісними та якісними показниками, рівнем взаємозв'язку з етнічною батьківщиною, характером включення етноспільноти до політичної системи держави, мірою впливу на процеси прийняття політичних та управлінських рішень на державному, регіональному й місцевому рівнях.

6. Систематизовано досвід державного регулювання етнополітичних процесів в європейських країнах та оцінено можливість його використання в українських реаліях. Існуюча практика державного регулювання етнополітичних процесів дає можливість стверджувати, що головне завдання державних органів влади на сьогодні – це необхідність ефективного вирішення існуючих проблем представників нацменшин, які, в свою чергу, поділяються на дві категорії: представники нацменшин, які традиційно проживають на певній території та ті, що змушені були іммігрувати з різних причин. Ототожнювати регулювання етнополітичних процесів з вирішенням територіальних спорів видається малоефективним, тому що межі розселення представників певних нацменшин досить рідко (в більшості випадків майже ніколи) не співпадають з існуючим адміністративним кордоном. Крім того спроби вирішити етнополітичні проблеми за допомогою силових методів також є малоефективним, оскільки таке вирішення не лише може призвести до людських жертв, а також сприятиме формуванню та закріпленню негативних стереотипів, зростанню до критичних показників рівня етнічної самосвідомості та самоідентичності, що призведе до появи нового чи ескалації існуючого конфлікту. Державне управління сучасної України має бути спрямованим на вироблення нових підходів щодо формування належних умов для подальшого

розвитку етноспільнот, їх співіснування та взаємодії, а також налагодження взаємовідносин між етноспільнотами й етногрупами з державою за допомогою нормативно-правових, мовно-культурних, організаційних, освітніх, фінансових тощо заходів. Сучасні політичні реформи, які відбуваються в нашій країні, не можуть отримати однозначної оцінки, тому що, з однієї сторони, реформи створюють сприятливі умови для деполітизації етнічності, знижують конфліктний потенціал у суспільстві, а з іншої – можуть призвести до дестабілізації етнополітичної ситуації, «знищити» один із важливих ресурсів легітимності влади ще з радянських часів, а саме систему етнічного представництва.

7. Охарактеризовано особливості етнополітичного розвитку України в глобалізаційних умовах. Доведено, що етнополітична ситуація в країні, характеризується толерантністю, спрямуванням до стабілізації та інтеграції національних меншин в український соціокультурний простір, але, на жаль, існують і певні прорахунки влади в етнічній сфері: на сьогодні ще не прийнято низку необхідних нормативно-законодавчих актів, як то концепція етнополітичного розвитку; не налагодженими залишаються взаємовідносини української влади з кримськотатарським народом; не вирішено на належному рівні питання підтримки та взаємодії з діаспорою; зберігається тенденція до збільшення кількості бажаючих виїхати за межі України; зберігається на низькому рівні залучення представників нацменшин (окрім росіян) та корінних народів до процесу прийняття важливих рішень щодо їхнього існування та розвитку; відсутня ефективна координація реалізації державної етнополітики в системі виконавчих органів влади й місцевого самоврядування тощо.

Варто наголосити, що не дивлячись на певні недоліки, існують і певні плюси в діяльності владних структур в етнічній сфері. По-перше, Україні, як одній із посткомуністичних країн, вдавалося протягом тривалого часу запобігати серйозним міжетнічним та міжнаціональним конфліктам. По-друге, не зважаючи на певні неузгодженості, вітчизняне законодавство щодо питань збереження і розвитку етнічної та національної ідентичності й культурної самобутності нацменшин, в цілому відповідає кращим світовим та європейським стандартам.

8. Розроблено й науково обгрунтовано пріоритетні напрями та внести практичні рекомендації щодо модернізації з метою підвищення ефективності механізмів державного регулювання етнополітичних процесів України в умовах глобалізації. Для подальшого вдосконалення регулювання етнополітичною сферою в умовах глобалізації державним органам влади необхідно, перш за все: виробити та запропонувати сценарій привабливого національно-державного обгрунтування необхідних змін; сформувати необхідні механізми для участі й контролю за перебігом процесів формування й соціалізації представників регіональних етноспільнот й еліт; компенсувати ймовірні витрати політичного характеру, що понесуть етноспільноти з високим рівнем напруженості та очевидними соціально-економічними вигодами від проведення таких змін; сформувати відповідні механізми спрямовані на пониження рівня етнічного

невдоволення та напруженого стану, за допомогою переведення їх до інших сфер; розробити загальнодержавні та регіональні програми спрямовані на розв'язання конкретних проблем в етнополітичній сфері тощо.

Перспективним напрямом модернізації механізмів державного регулювання етнополітичною сферою в умовах глобалізації в Україні є:

1) на державному рівні: запровадження субсидіарної моделі етнополітики, яка складається з цілей, принципів, основних напрямків, завдань й механізмів їх реалізації; прийняття низки нормативно-правових актів, зокрема етнополітичної доктрини України, для створення й підтримки механізмів інтеграції етногруп, особливо в умовах впливу швидкозмінних світових глобалізаційних процесів та подій; на базі Міністерства культури України, створення Міністерства культури та етнополітики з чітко визначеними функціями і повноваженнями в цій сфері; проведення систематичного моніторингу етнічних і національних взаємовідносин в Україні на державному, регіональному та місцевому рівнях;

2) на регіональному рівні: відновлення роботи структурних підрозділів облдержадміністрацій, що реалізовували державну етнополітику на регіональному рівні, ліквідація яких призвела до нерегульованості етнополітичних процесів; посилення співпраці органів влади та громадських організацій нацменшин на регіональному рівні, зокрема, доцільно проводити семінари, «круглі столи», конкурси, науково-практичні конференції з актуальних проблем розвитку нацменшин в регіоні; розширення повноважень дорадчих органів нацменшин при державних органах влади на місцях; ініціювання та впровадження різноманітних регіональних програм для задоволення національних потреб нацменшин та гармонізації міжетнічних відносин; покращення фінансової підтримки на рівні регіонів заходів щодо забезпечення мовно-освітніх, культурних потреб та підтримка культурно-мистецьких заходів нацменшин, спрямованих на збереження їх культурної самобутності.

3) проведення модернізації існуючих механізмів державного регулювання, що передбачає внесення комплексних змін у мотиваційний, політичний, економічний, правовий, організаційний механізми, а саме у:

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Андріяш В.І. Державна етнополітика в Україні в умовах глобалізації [монографія] / В.І. Андріяш. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – 385 с.

Статті у наукових фахових виданнях

2. Андріяш В.І. Етнополітичні процеси: аналіз наукової дефініції / В.Андріяш // Наукові праці. Державне управління – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2011. – Вип. 164. – Т. 176. – С. 83-89.

3. Андріяш В.І. Особливості громадської діяльності національних меншин як прояв інституціоналізації етнополітичних відносин / В.І.Андріяш // Наукові праці : Науково-методичний журнал. – Вип. 202. Т. 214. Державне управління. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – С. 79-84.

4. Андріяш В.І. Потреби етнічних меншин як основний етап інституціоналізації етнічних процесів / В.І.Андріяш // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. – Вип. 34 / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А.В. Ліпенцева. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2013. – С. 111-119.

5. Андріяш В.І. Особливості застосування принципу субсидіарності в етнополітиці України / В.І.Андріяш // Економіка та держава. – 2013. – № 9. – С. 93-97.

6. Андріяш В.І. Сучасні національні держави в умовах глобалізації / В.І.Андріяш // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 11. – С. 91-94.

7. Андріяш В.І. Національні інтереси України в умовах глобалізації: етнічний аспект / В.І.Андріяш // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 13. – С. 93-97.

8. Андріяш В.І. Моніторинг етнополітичної ситуації в Україні (на прикладі Миколаївської області) / В.І.Андріяш // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 20. – С. 93-97.

9. Андріяш В.І. Субсидіарна модель етнополітики в Україні [Електронний ресурс] / В.І.Андріяш // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2013. – № 6. – Режим доступу до журналу : <http://www.dy.nauka.com.ua>.

10. Андріяш В.І. Концептуальні моделі державного регулювання сучасних етнополітичних процесів [Електронний ресурс] / В.І.Андріяш // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2013. – № 10. – Режим доступу до журналу : <http://www.dy.nauka.com.ua>.

11. Андріяш В.І. Особливості національного розвитку України на державному та глобальному рівнях [Електронний ресурс] / В.І.Андріяш // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2013. – № 11. – Режим доступу до журналу : <http://www.dy.nauka.com.ua>.

12. Андріяш В.І. Перспективи розвитку етнополітичних процесів під впливом глобалізації [Електронний ресурс] / В.І.Андріяш // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2013. – № 12. – Режим доступу до журналу : <http://www.dy.nauka.com.ua>.

13. Андріяш В.І. Верховна Рада України як національний інститут захисту прав національних меншин [Електронний ресурс] / В.І.Андріяш // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2014. – № 3. – Режим доступу до журналу : <http://www.dy.nauka.com.ua>.

14. Андріяш В.І. Механізм державного регулювання етнополітичних процесів в Україні / В.І.Андріяш // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – № 1. – С. 136-139.

15. Андріяш В.І. Методика проведення моніторингу етнополітичної ситуації в Україні / В.І.Андріяш // Наукові праці : Науково-методичний журнал. – Вип. 230. Т. 242. Державне управління. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. – С. 6-11.

16. Плохих В.І. Етнічна глобалізація: поняття та зміст / Плохих В.І. // Стратегічні пріоритети. – № 3(16). – 2010. – С. 114-120.

17. Андріяш В.І. Регіоналізація та глобалізація в процесі формування геополітичного і гео економічного простору / Андріяш В.І., Євтушенко О.Н. // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 4. – С. 109-112. *Особистий внесок автора: встановлення особливостей формування сучасного геополітичного простору.*

18. Андріяш В.І. Глобалізація політики та перспективи її розвитку в сучасних умовах / Андріяш В.І., Євтушенко О.Н. // Наукові праці. Державне управління – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2012. – Вип. 196. – Т. 208. – С. 30-35. *Особистий внесок автора: окреслення перспективних напрямів розвитку політики в умовах глобалізації.*

Статті в закордонних фахових виданнях

19. Andriyash Viktoriya. Globalization and Ukraine: problems of interaction / Yevtushenko Alexander, Andriyash Viktoriya // European Applied Sciences. – January. – 2013. – № 3. – P. 151-153. *Особистий внесок автора: встановлено особливості глобалізаційного впливу на перебіг державних процесів в Україні.*

20. Andriyash Viktoriya. The politicization of ethnicity in Ukraine: the concept and content / Yevtushenko Alexander, Andriyash Viktoriya // European Applied Sciences. – January. – 2013. – № 4. – P. 106-109. *Особистий внесок автора: удосконалено теоретико-методологічні підходи до дослідження етнічної глобалізації.*

21. Andriyash Viktoriya. The mechanism of state regulation of ethno-political processes: theoretical aspects of the concept / V.Andriyash // European Applied Sciences. – January. – 2013. – № 9. – P. 105-107.

22. Viktoriya Andriyash. Theoretical basis of formation of the state ethnic policy of Ukraine / V.Andriyash // THE CAUCASUS AND THE WORLD – International Scientific Journal. – 2013. – № 16. – pp. 22-29.

23. Андріяш В.І. Институционализация: понятие и содержание / В.И.Андріяш [Электронный ресурс] // Современные научные исследования и инновации. – 2014. – № 11. – Режим доступа : <http://web.snauka.ru/issues/2014/11/39534>

Тези конференцій

24. Андріяш В.І. Глобалізація та принцип субсидіарності в Європейському Союзі / В.І.Андріяш // Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України : матеріали X регіональної науково-практичної конференції. 16 травня 2013 р. – Дніпропетровськ, 2013. – С. 33-35.

25. Андріяш В.І. Особенности правового регулирования этнонациональных отношений в Украине / В.И.Андріяш // Государственное и

муниципальное управление в XXI веке: теория, методология, практика : сборник материалов VI Международной научно-практической конференции / под общ. ред. С.С.Чернова. – Новосибирск : ООО агентство «СИБПРИНТ», 2013. – С. 19-22.

26. Андрияш В.И. Особенности принятия Концепции государственной этнонациональной политики Украины / В.И.Андрияш // Государственное и муниципальное управление в XXI веке: теория, методология, практика : сборник материалов VI Международной научно-практической конференции / под общ. ред. С.С.Чернова. – Новосибирск : ООО агентство «СИБПРИНТ», 2013. – С. 22-27.

27. Андрияш В.І. Правовий механізм державного регулювання етнополітичних процесів / В.І.Андрияш // Ольвійський форум-2014 : досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти : – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. – Т. 2. – С. 17-19.

28. Андрияш В.І. Особливості національної та етнічної самоідентифікації громадян України в сучасних умовах / В.І.Андрияш // Система міжнародних відносин, право націй на самовизначення та територіальні конфлікти в епоху глобалізації: український вимір : Міжнародна науково-практична конференція (м. Львів, 15-16 липня 2014 р.) : тези доповідей / Гром. орг. «Інститут суспільних ініціатив». – Львів, 2014. – С. 27-29.

29. Андрияш В.І. Посилення впливу глобалізаційних процесів на внутрішнє та зовнішнє становище в Україні / В.І.Андрияш // Молода наука України. Перспективи та пріоритети розвитку : Матеріали XV Всеукраїнської науково-практичної заочної конференції «Молода наука України. Перспективи та пріоритети розвитку» (м. Запоріжжя, 25-26 липня 2014 р.) / Партнерство «Нова Освіта». – Запоріжжя, 2014. – С. 70-72.

30. Андрияш В.І. Формування державних і автономних утворень за етнічною або національною ознаками / В.І.Андрияш // Наукова дискусія: теорія, практика, інновації : Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної заочної конференції «Наукова дискусія: теорія, практика, інновації» (м. Київ, 29-30 серпня 2014 р.) / Партнерство «Нова Освіта». – Київ, 2014. – С. 5-78.

31. Андрияш В.І. Створення органів державної влади для координації та регулювання процесів у етнополітичній сфері / В.І.Андрияш // Научный взгляд: материалы VIII (XLVIII) Международной научно-практической конференции по философским, филологическим, юридическим, педагогическим, экономическим, психологическим, социологическим и политическим наукам (Украина, г. Горловка, 21-22 августа 2014 г.) / Горловка : ФЛП Пантюх Ю.Ф., 2014. – С. 38-40.

32. Андрияш В.І. Політичний механізм державного регулювання етнополітичних процесів в Україні / В.І.Андрияш // Матеріали за 10-а міжнародна научна практична конференція, «Новини на научния прогрес», – 2014. – Том 1. Икономики. Закон. Политика. Философия. История. – София, «Бял ГРАД-БГ» ООД. – С. 56-60.

33. Андріяш В.І. Етнополітичні процеси в сучасному глобалізаційному середовищі: європейський досвід і Україна / В.І.Андріяш // Матеріали за 10-а міжнародна научна практична конференція, «Динаміката на съвременната наука», – 2014. – Том 1. Закон. Политика. – София, «Бял ГРАД-БГ» ООД. – С. 60-61.

34. Андріяш В.І. Створення громадських і політичних організацій та рухів за етнічною або національною ознакою: Україна та ЄС / В.І.Андріяш // Mezinárodní vědecko-praktická koferentsii «Aplikovane vědecke novinky-2014». – Praha, 2014. – S. 59-63.

АНОТАЦІЯ

Андріяш В.І. Модернізація механізмів державного регулювання етнополітичних процесів в Україні в умовах глобалізації. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Чорноморський національний університет імені Петра Могили. – Миколаїв, 2016.

Дисертацію присвячено науковому обґрунтуванню теоретичних і методологічних засад, розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державного регулювання етнополітичних процесів. Виявлено особливості етнополітичних процесів як складової частини глобалізаційних процесів сучасного суспільства. Визначено основні моделі державного регулювання етнополітичних процесів в сучасному українському суспільстві. Охарактеризовано особливості етнонаціонального розвитку України в умовах глобалізації. Узагальнено досвід політико-правового регулювання етнополітичних процесів в європейських країнах та можливість його застосування в українських реаліях. Розроблено рекомендації щодо модернізації державного регулювання етнонаціональною сферою України в умовах глобалізації.

Ключові слова: механізми державного регулювання, етнополітичні процеси, глобалізація, етнополітика, субсидіарність.

АННОТАЦИЯ

Андріяш В.И. Модернизация механизмов государственного регулирования этнополитических процессов в Украине в условиях глобализации. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора наук по государственному управлению по специальности 25.00.02 – механизмы государственного управления. – Черноморский национальный университет имени Петра Могилы. – Николаев, 2017.

Диссертация посвящена научному обоснованию теоретических и методологических основ, разработке практических рекомендаций по

совершенствованию механизмов государственного регулирования этнополитических процессов. Выявлены особенности этнополитических процессов как составной части глобализационных процессов современного общества. Определены основные модели государственного регулирования этнополитических процессов в современном украинском обществе. Охарактеризованы особенности этнонационального развития Украины в условиях глобализации. Обобщен опыт политико-правового регулирования этнополитических процессов в европейских странах и возможность его применения в украинских реалиях. Разработаны рекомендации по модернизации государственного регулирования этнополитических процессов в Украине в условиях глобализации.

Ключевые слова: механизмы государственного регулирования, этнополитические процессы, глобализация, этнополитика, субсидиарность.

ANNOTATION

Andriyash V.I. Modernization of mechanisms of state regulation ethno-political processes in Ukraine in the context of globalization. – The manuscript.

The thesis for the degree of Doctor of Sciences in Public Administration following the specialty 25.00.02 – mechanisms of public administration. – Petro Mohyla Black Sea National University. – Mykolayiv, 2017.

The thesis is devoted to scientific substantiation of theoretical and methodological foundations, and develop practical recommendations on improvement of state regulation of ethno-political processes mechanisms. The features of ethno-political processes as an integral part of the globalization process of modern society. The basic model of state regulation of ethno-political processes in modern Ukrainian society. The features of ethno-national development of Ukraine in the context of globalization. The experience of political and legal regulation of ethno-political processes in Europe and the possibility of its use in Ukrainian realities. The recommendations on the modernization of the state regulation of ethno-national sphere of Ukraine in the context of globalization.

The author defines the role and importance of mechanisms of state regulation of ethno-political processes on the study of globalization, ethno-political and government processes in their interdependence, the essence of which is accounted for by the state of structural change of the national composition of the population and its value orientations, aimed at enhancing Ukraine's state management. Determined the theoretical and methodological approaches to the study of ethno-political processes in the context of globalization that are as objective scientific understanding of ethnic phenomena, terms and concepts that were used and use the domestic and foreign scholars; revealed new aspects of ethnic issues and scientific research areas of ethnic policy and ethno-political processes in Ukraine; identifying existing and new areas of research and development of more effective practical proposals for overcoming possible conflicts of our multi-ethnic society.

We analyzed the theoretical, methodological and practical aspects of vicarious ethno politics model by forming objectives, principles and main directions, objectives and implementation mechanisms, in which the emphasis is on cooperation between public authorities and ethnic minorities within a single structural and functional system, saving for the state regulatory, coordinating and control functions; which allows you to effectively delineate powers between levels of government and ethnic organizations, local and regional ethnic problems solved at the level at which they emerge and develop.

The thesis improved mechanisms of state regulation of ethno-political processes by improving its structure, which includes the object (ethnic communities and ethno-political processes) subject (the highest state authorities, public authorities of subjects of the republic, socio-political organizations), a set of principles, methods and tools needed to communicate between the management and control systems, the implementation of the data functions of the complex mechanisms that constitute the essence of its functional purpose, the levels of state regulation of ethno-political processes.

Substantiates the specific needs of public administration ethno-national relations by defining the role of the titular ethnic group, around which to integrate other ethnic groups, and that requires the state special attention, namely, the development and implementation of measures that will facilitate adaptation to the conditions of development of the national state and the changes that occur in the state in transformation foundations of political, social, economic and spiritual spheres of public life. Also noted that the governance of modern Ukraine should be aimed at developing new approaches to the formation of conditions for further development of the ethnic community, their coexistence and interaction, as well as the establishment of the relationship between ethnic community and ethnic groups to the state with the help of legal, cultural, organizational, educational , financial, etc. events.

It is indicated that the current political reforms that are taking place in our country, cannot receive an unambiguous assessment, since, on the one hand, reforms create favorable conditions for the de-politicization of ethnicity, reduce the potential for conflict in the society, and on the other – can lead to ethno-political destabilization, «destroy» one of the most important resource of legitimacy of power since Soviet times, namely ethnic representation system.

The author determined that the globalization processes that take place in today's world are complex, multi-level and mixed. Along with the unquestionable expansion of the capabilities of modern global communications and relations generates a globalized world and a number of dangers and threats. Especially these threats and dangers are updated to newly independent sovereign states, in particular Ukraine.

Keywords: government regulation mechanisms, ethno-political processes, globalization, ethno-politics, subsidiarity.